

دیوانا رهقیب ئاکرهی

سەنتەمرى زاخو بۇ فەلۇقىنەن كوردى

ديوانا پەقىب ئاكرەيى

پەرتووک

د. فاخر حەسەن گولى
ۋەزەرتىن و
بەرهەڭكىرن

چاپا ئىيّكىن ٢٠٢٥

چاپ

وارهىلىل عەبدولباقى
دېزاین و بەرگ

٩٧٨-٩٩٢٢-٦٦١-٥٩-٩

ISBN

D- / ٢٥٢٢ / ٢٥

زمارا سپاردنى

© مافنى چاپى يىن پاراستىيە بۇ
سەنتەمرى زاخو بۇ فەلۇقىنەن كوردى
Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەمرى زاخو بۇ فەلۇقىنەن كوردى

zcks@uoz.edu.krd +964 (0) 751 536 1550
 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- Univesity of Zakho

دیوانا

رەقىب ئاكرەھى

ۋەۋزارتن و بەرھەۋەكىرن

د. فاخر حەسەن گولى

پیشہ کی

ب دریزاهییا میزروویی ب دههان ههلبهستهنان خودان شیان پهیدا بووینه و کارین مهزن ئەنجام داینه و هندهک ژئهوان ژییەکن دریز بووراندییه و خودى بەرهەمەکن گەلەك زىدە و بەرفەھ بولوینه و بەشەکن دى ژىھەر کیمییا ژییە ئەوان دەلیقەیین قەھاندا گەلەك ههلبەستان نەبووینه و ب تىن شیائىنە چەند ھهلبەستانەكان ل پشت خوه بەیلان، ههلبەستان (رەقىب ئاكرەي) ژئهوان ھهلبەستانان بولویە كو ژییەکن كیم برييە و ب تىن سى سالان ھهلبەستان قەھاندىنە و مالئاشايى ژئهقىن جىهانى كرييە، لىن سەرمەپاىي ئەقىن چەندى كیماسى د قەھاندا ھهلبەستاندا نەكربىيە و هەزمارەكا باش يا ھهلبەستان ل پشت خوه ھيلايىنە، دئەقىن پېشەكىيىدا ھەول ھاتىيەدان گۈنگۈرىن خالىن گۈرىدىاي ب ئەقىن ديوانىقە بەينەبەرچاق و رۇھنەرن.

ھهلبەستان ژ لايىج چاڭىشە:

رەقىب مسەتكەفا سەلىم، ناقدار ب (رەقىب ئاكرەي)، ل سالا (1964) ئى ژ مالباتەكا ڪوردىپەرور و وەلاتپارىز ل بازىپرى ئاكرى چاۋىن خوه ل ئەقىن دونيايان قەكىن، خواندىن خوه يا بەنەرتى و نافنجى ل بازىپرى ناقبى ب داوى ھېنابون. ل سالا (1974) ئى پشتى نسڪۆيا شۇرۇشا ئەيلۇنى (1961 - 1975) ئى ل گەل هەزمارەكا زىدەيا ڪوردان ژ نەچارى ئاوارەت وەلاتى ئيرانى بولۇن، لىن پشتى ماۋىيەكى قەگەپىانە باشۇرۇ ئوردىستانى و هەر ئىكىسەر ھەولدا بەردىۋامىيىن بىدەتە خواندىن خوه لەورا ل سالا (1982) ئى بەرەف بازىپرى ھەوللىرىقە چوو و ل ئاماھىيىا پېشەسازىيىيىن دەست ب خواندىن خوه كر و ل سالا (1985) ئى باوەرنامە ب دەستخوھەھينا.

ھەر ژ دەستپېكى گەنجاتىيَا خوه ھەستا نەتمەوايەتى و ڪوردايەتى ل دەف ئەوي پەيدا ببۇو و ھەر ئەف چەندە بو ھوکارى پالدىانا ئەوي ب رېكى ھهلبەستانەھاندىن ھەستىن خوه ديار بىكەت و ئەوا بېلىت بېخىتە ل سەر كاغەزان و بۇ كەسانىيىن پشتى خوه بجه بەيلىت.

هەلبەستقان ئىك بۇو ژ چالاکڭانىن سىاسى يىن ناخوخىمىي ل ئاكرى و دەقەرى كو د ناشا پىكىختنا ناخوخىمىي يا سەر ب پارتى ديموکراتى كوردىستان ب نەپەنى كارى خوه دىكىر. هەلبەستقانى خەونىن گەلەك مەزن بۇ خوه هەبۈون و دانابۇو كو پشتى بىدەستقەھىنانا باودىنامەيا پېشەسازىيىن بەردىوامىيىن بىدەتتە خواندىنا خوه و خزمەتا گەل و وەلاتى خوه بىكەت، لىن قەدەرى دەرفەت نەدايىن و ب مخابنېقە د ژىيەكىن كىيىمدا واتە ۲۲ سالىيىن ل پىكىكەفتى ۳ يىن چىريبا دووپۇيىن ۱۹۸۶ ئى ب روودانەكا دلەھەزىن وەغەرا داوىيىن كرول كۆرسىتانا ئاكرى هاتە قەشارتن.

چەند تىبىنى ل سەر ديوانى:

ھەول ھاتىيەدان ب كورتى ئاماژە ب گۈنگۈترىن خالىن ئەقى بەرھەمى بھىتەكىن و ئەقى شىۋەھىي ل خوارىتە:

- ئەقە دىوانە ژ ھەلبەستىن ئەقىندارى و جقاكى و وەلاتپارىزى پىكەتىيە، لىن ھەزماრەكا بەرجاڭ يَا ئەقى بەرھەمى ل ئەقىن و ئەقىندارىيىنە.

- ھەلبەستقانى ل ژىريبا ھەزمارەكا بەرجاڭ يَا ھەلبەستىن خوه رۇز و ھەيىف و سال و جەن ۋەھاندىنا ھەلبەستىن نېمىسىيە، ھەرومسا كا ھەر ھەلبەستەك ژ چەند (دەنگان) پىكەتىيە دىاركىرىيە، ئەقىن چەندى بەايەكىن باش دايە بەرھەمى، چونكە ب ئەقى كارى پېشەچۈونا ھەلبەستنېمىسيا ناقبرى بەرجاڭ دېيت، ھەزىر ئەقى كارى بەرھەم ل سەر رۇز و ھەيىف و سال ھاتىيە دابەشكەرن، ئەو ھەزمارا ھەلبەستىن بى رۇز، ھەيىف و سال و جەن ۋەھاندىنا ھەلبەستىن نەھاتىنە نېمىسىن، ل داوىيما پەرتۈووكىن ھاتىنەدانان.

- ل دووپۇ ئەقان ھەلبەستىن ل بەر دەست ئىكەمەن ھەلبەستا ئەقىن دىوانى ب ناقىن (ھەزارى بى ئەقىن) ل سالا (۱۹۸۲) يىن ل بازىزىرە (دەۋىك) ئى ۋەھاندىيە، دەستپىكەكا ھەلبەستىدا ھاتىيە:

هەرە ئەزم يىن ب ڙان و ڪوڻان

بۈوم ئىخسىرى دوو چاھىن رېش

قىن دونيائىن مام بى خودان

من ئاقا بwoo ئەم دېمىن گەش

- هەولۇ ھاتىهدان ھەر پەيچەكە نە رۆھن يان پەيچىن پىيدىقى ب پىناسەكرنى دىوانىدا، ب شىۋوھىيەكىن رېكۈپىك ل پەراوىزان ھاتىنه نقيسىن.
- شىۋاھى نقيسىنا ئەقىن دىوانى ب دەقۇكادەقەھاندىن و ھەر گەسىن ب ھورى ئەقىن دىوانى بخوينىت دى بۆ ئەھى ديار بىت.
- دەقىب ئاکرەھى ب ھەر دوو شىۋاھىن (كلاسيك و سەربەست) ھەلبەست ھەھاندىن، لىن پەرنىيما ئەوان ب شىۋاھى كلاسيكىن.
- دەقىب ئاکرەھى ژ سەرجەمن ھەلبەستىن خوه يىن د ئەقىن دىوانىدا، پەريا ھەلبەستىن خوه ل بازىپى (ئاکرە) و بەشكە ل ھەر ئىك ژ بازىپىن (زاخۇ)، (دەۋك)لى، (مووسىل)لى، (ھەولىر)لى و (سلیمانى)لى ۋەھاندىن.
- ب ھىچ رەنگەكى مە دەستكاريا رېنقيسا ھۆزانشانى نەكىرييە، ب تىن د ئەوان پەيقاتدا كوب شاشىيىا رېنقيسى دەينەھەزماتن و ڪارتىيەرنى ل رېتم و واتايىا ھۆزاننى و چارچووقۇنى گشتىيەن ئەھى ناكەت، راستەھەنەن ھاتىنەن جامدان، بۆ نموونە: (چو- چوو)، (بو- بۇ).
- ھەلبەستقان سەبارەت دايىكىن پەيچىن گەلەك جوان و بالكىش مينا: (رۇناھى، ڦىن و ڦيان، ڦىن و ڦيان، ھەيىف نەمان شەوقا ھەيىقى، چاھىت زەلال، سەتىر، گولا رەنگەين، باخچى بھارا و... ھەت) دەينىتە زمان و چار ناڤونىشانىن ھەلبەستان ب دايىكىن ۋەھاندىن كو پىكەتىنە ژ: (ھۆ دايىكى، ھەزارەكىن بىن دايىك، دايىء و دايىن)، ل دەستپېكى ھەلبەستا ب نافى (ھەزارەكىن بىن دايىك) نقيسىيە:

دايى ئەقىرىئىدار
 ژبىيات جووتىئار و ژارم
 ۋېنـدارى زەقىـسا ب دارم
 ئەزبى پشت و زۆر بى چارم

هەردىسان د دىرىھەكىا ھەلبەستا ب ناقى (داين)دا دېيىت:

دايى پشتى تە مە نەقىت ژيان
 دى رەش و شىنى خۆ كەينە مىيىشان

- ھەلبەستقانى ناقۇنىشانى چەندىن ھەلبەستان و چەندىن پەيپەن جوان و
 بالكىش ل جەيىن جوداجودايىن ئەقى بەرھەمى ب ناقى شەھىدىن كورد و
 كوردىستان. نشيسينه و قەھاندىنە، و د ھەلبەستا ب ناقى (شەھىدى وەلات)
 دېيىت:

عەرد و دايىك دەرمان
 خويىن ئەرزاڭ بۇ نىشتىمان
 گەر شەھىد بۇوم ئەز نەبم
 ئاخا وەلات ھنگ بىتىن
 دۈزمىنى مە بىـقىـلىـن
 رۇـز و ھـەـلاتـ بـخـەـمـلىـن
 نـەـكـەـنـ گـەـرـ بـقـىـ مـرـنـاـ مـنـ
 پـىـرـۆـزـ بـكـەـنـ قـىـنـ چـەـزـنـاـ مـنـ
 بـۇـومـ شـەـھـىـدىـ خـاكـاـ وـەـلاتـ
 هـەـمـىـنـ ئـىـلـ دـلـ بـكـەـنـ خـەـبـاتـ